

ПРОГРАМА

**кандидата на участь у конкурсі з обрання академіка-секретаря
Відділення літератури, мови і мистецтвознавства академіка Скрипник
Ганни Аркадіївни – директора Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України**

На сучасному етапі активізації глобалізаційних процесів у світі неодмінним пріоритетом державної гуманітарної політики європейських країн стає підтримка розвитку своєї національної культури й науки – ключових критеріїв досягнення цивілізаційного поступу. З огляду на ці світові тенденції роль дослідницьких установ (в Україні – передусім Національної Академії наук), має у перспективі зростати як у сегменті природничих, так і гуманітарних дисциплін. Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, яке об'єднує інститутські наукові колективи мовознавців, літературознавців, народознавців та мистецтвознавців, покликане формувати суспільно вагомі знання зі сфери лінгвістики та соціогуманітаристики, моделювати мовну і культурну політику держави. Важливим інтегративним фактором діяльності цього багатопрофільного центру міждисциплінарних студій постає спільний літературний та мовно-культурний ландшафт України в усьому розмаїтті літературної творчості, мовного фонду та мовленнєвих практик, народної та професійної культури. Усвідомлення сентенції, що саме мова і національна культура у їх духовних вимірах є найважливішими стабілізаційними суспільними чинниками, потужними засобами утвердження гуманістичних засад розвитку українського соціуму, і спричинилося до зміни парадигми сучасної культурної політики України, до орієнтації на посилення ролі наукових установ і громадянського сектора у виробленні стратегії розвитку мови та культури, з тим щоб запобігти пониженню їх впливу (через подальшу комерціалізацію і політичну

інструменталізацію) на державні регуляторні практики в мовно-культурних сферах.

З огляду на це видаються згубними тенденції, що склалися впродовж останніх років, цілеспрямованої і невпинної дискредитації української академічної науки і особливо її гуманітарної складової у засобах масової інформації. Безпідставні негативні оцінки здобутків вітчизняних учених провокують неприхильне ставлення української громадськості до соціогуманітарної науки, що в свою чергу легітимізує деструктивні тенденції недофінансування наукових установ, скорочення кадрового потенціалу під виглядом «оптимізації», закриття структурних підрозділів та цілих дослідницьких напрямків. Все це спричинило девальвацію, знецінення престижності наукової праці в українському соціумі, масовий відтік талановитої молоді з наукової сфери в комерційні структури та за кордон, істотне скорочення кадрового потенціалу, нівеляцію специфіки різних царин наукового знання, занепад окремих наукових галузей тощо.

Про тенденцію знецінення вітчизняної гуманітаристики свідчать і оприлюднені критерії оцінювання результатів наукової праці, що зводяться до фактичної передачі функцій оцінювання на відкуп зарубіжних експертів та редколегій журналів.

Доконечність вирішення проблеми підвищення рівня вітчизняних україністичних студій та інтеграції вітчизняної гуманітаристики до європейського наукового простору не викликає заперечень. Проте поставити українську науку (яка лише тепер частково оговталась від «валуєвських» заборон, ідеологічних наглядів та асиміляційного тиску сусідів, розпочавши повноцінні наукові дослідження державної ваги) в залежність від оцінок зарубіжних експертів і редколегій, означає знову кинути вітчизняну україністику у підпорядкування іншим державам, знецінити її навіть у власній країні.

Вітчизняна гуманітаристика головно спрямована на вирішення внутрішньодержавних проблем, на подолання негативних наслідків багатосотлітнього бездержавного статусу, проте не слід забувати, що ця тематика і підходи не завжди кореспондують з позиціями і концепціями зарубіжних колег. Загальноєвропейській науковій інтеграції вітчизняної україністики має передувати виконання своїх «домашніх уроків»: вирішення завдань широкого спектру: від повноцінної легітимізації наукової спадщини замовчуваних вітчизняних учених, осмислення й систематизації напрацювань попередників (у вигляді підготовки й видання історій з різних наукових дисциплін, енциклопедій, довідників, багатотомних бібліографій, перевидання рідкісних праць із серії народознавчої, мистецтвознавчої, історичної, літературознавчої та мовознавчої спадщини) – до створення електронних баз даних з різних царин соціогуманітарного знання, профільних періодичних видань, суголосних актуальній світовій проблематиці. Саме такий підхід працюватиме на зростання інформативного потенціалу українського слова, а отже – на підвищення престижності української мови як державної, на загальнонаціональну інтеграцію суспільства, на його українську громадянську ідентифікацію.

Невідкладної державної підтримки потребують дослідження мовознавців у царині пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування української мови як державної; употужнення інформативності україномовних видань, вивчення сучасних соціолінгвістичних практик; створення відповідної термінологічної словникової бази тощо. Зокрема, важливим вектором сучасних лінгвістичних студій є впровадження цифрових технологій в наукові практики систематизації та осмислення мовно-культурних реалій та термінологічно-лексичного фонду. В рамках окреслених проблем ініційовані та почасти успішно зrealізовані мовознавцями Відділення дослідження інтеграційних процесів в лексикографічній системі

української мови; вивчення концептуального та технологічного інструментарію формування цифрового лексикографічного простору. Розроблені у висліді цих студій електронні словники мають ефективне застосування у системах автоматичного опрацювання текстів; добрі перспективи є, зокрема, щодо їх впровадження у практики машинного перекладу, інформаційного пошуку та автоматичного редагування.

Сучасний культурний простір України формується за принципово відмінних (у порівнянні з попередніми епохами історії) умов прискореного історичного процесу, цифрових технологій, нівеляції відстаней і кордонів, глобалізаційних впливів і тотального поширення маскультури. Загальних глобалізаційних викликів і впливів зазнають і держави старої демократичної Європи, тому вони обстоюють національні пріоритети в культурі, запроваджують певні регулятивні механізми щодо експансії маскультурної космополітичної продукції. Україна-держава з врахуванням досліджень і рекомендацій академічної гуманітарної науки теж має протидіяти тотальному впливові маскультурного космополітичного продукту, який на загал є низького морального та естетичного гатунку, що руйнує етичні засади та понижує художньо-естетичну планку суспільної культури.

Тим-то, раціональна і виважена позиція суспільства і держави повинна полягати в послідовному фронтальному і неухильному впровадженні заходів (розроблених почасти і гуманітарними науковими установами НАНУ) на реалізацію неентропійних культуроохоронних проектів, які покликані протидіяти стандартизації культури та побуту, а зрештою – витісненню локального етнокультурного розмаїття. В загальнолюдських і національних інтересах подбати про державну підтримку національної мови; про заохочення культурної диверсифікації у всіх її формах, адже чим більше культурно диверсифікована система, чим більше вона має варіантів і альтернативних форм не лише матеріального життєзабезпечення, а що

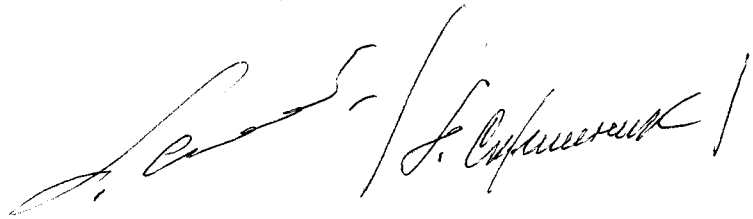
важливо – духовних структур психологічного комфорту, включно з найрізноманітнішими традиційними інституціями і формами (мова, звичаєво-обрядові практики, свята, дозвілля), тим вища життєстійкість такої системи. Відтак, актуалізується доцільність здійснення моніторингу народної культури, вміле освоєння української культурної традиції, набутків національної духовності через виявлення, фіксацію та вивчення народнокультурних явищ в їх сучасному побутуванні. Національну культуру слід розглядати через сукупність культурних рис і форм, як цілісну й упорядковану мистецьку, соціокультурну і мовну систему, що склалася історично. Такий інтегративний підхід не заперечує розгляду феномена культури крізь призму її неповторних рис і елементів (локальних, регіональних, унікальних за семантикою, стилістикою, художньою своєрідністю, етично-естетичними виявами, функціонуванням тощо), тобто в річищі її багатоаспектної конфігурації.

Діяльність гуманітарних інститутів Відділення літератури, мови та мистецтвознавства – спеціалізованого академічного підрозділу НАН України має бути спрямована на дослідження національної культури як інтегрального явища в його часопросторових вимірах, що представляє мовнокультурний потенціал, об'єднує етнокультурну спадщину та здобутки високої професійної культури українців і національних меншин. З огляду на це інститути Відділення започаткували та успішно реалізують проекти створення багатотомних фундаментальних мистецтвознавчих та народознавчих праць з історії етнокультури та професійних художніх надбань нації; державні програми формування та опублікування потужного словникового та енциклопедичного електронного й книжкового корпусу; напрацювання та опублікування вітчизняних україномовних перекладів зарубіжної наукової та художньої літератури з метою підвищення інформативності українського слова.

Серед пріоритетів діяльності інститутів Відділення – посилення зв'язків академічної гуманітаристики з освітньою галуззю; активізація роботи із залучення та закріплення талановитої наукової молоді; належна підтримка міждисциплінарних досліджень; розширення міжнародних наукових контактів; забезпечення активної участі вчених в європейських наукових програмах та проектах.

На часі – вироблення повноцінної державницької стратегії розвитку і підтримки вітчизняної мовознавчої та соціогуманітарної науки в інтересах утвердження і цивілізаційного поступу України-держави.

Н. 03. 2020 р.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Л. С. Скрипченко'.